

Prof. JEFFREY D. SACHS

Haiti'yi yeniden inşa etmek

Dünya, Haiti için daha önce de çok büyük paralar harcamış, ancak çok etkisiz olmuştu. Bu kez doğru yapılmak zorunda. **Kilit sektörleri canlandırmak için açık bir stratejiye ihtiyaç var.** Her bir sektör için belirgin bir bütçenin ve Haiti hükümeti, sivil toplum kuruluşları ve kurumsal bağışçılar, özellikle de devletler ve uluslararası kuruluşlar ile ortaklığın ve sorumluluğun açıkça birbirine bağlandığı beş yıllık bir toparlanma stratejisi olması gerekiyor.

Haiti depreminin dehşeti ortaya çıkmaya devam ediyor. Depremin kendisi belki yüz bin insanı öldürdü. Hızlı yardımın organize edilememesi on binlerin daha ölmesine yol açıyor. Bir milyon aşkın insan açlık ve hastalıkla karşı karşıya; yağmur ve kasırga mevsiminin yaklaşmasıyla daha fazla riske karşı kırılgan durumda.

Haiti kadar yoksullaşmış bir ekonomi dahi, kırsal ve kentsel alanlar arasındaki ticarete, ulaşım, elektrığe, liman hizmetlerine ve kamunun işlevlerine bağlı olan karmaşık bir sistemdir. Haiti'nin ekonomisi geçmişte kötü işlemişti ve deprem meydana geldiğinde hâlâ 2008'deki dört kasırganın etkisinden kurtulamamıştı.

Deprem başkenti vurup sosyal faaliyetin bütün merkezlerini yerle bir ettiğinde, günlük kent yaşamının bağımlı olduğu sistemleri de yok etti. Artık milyonlar-

ca kişinin geçim olanağı ve hayatta kalma yolları bulunmuyor.

Etkili bir müdahalenin ilk aşaması, ilk üç ya da dört hafta, hayatta kalanları kurtarmak sonrasında gıda, su, tıp hizmetleri ve halka barınak sağlamak üzerinde yoğunlaşmalıdır. Ne Haiti ne de dünya bunun için yeterince donanımlı değil ve on binler yok yere ölecekler. Dünyanın acil müdahale sistemlerinin, özellikle depremlere, yanardağlara, kuraklığa, kasırgalara ve sellere maruz olan yoksul ülkelere, iyileştirilmeleri gerekiyor.

Bir aya ya da buna benzer bir süreye kalmadan, acil durum aşaması yerini on yıl sürecek bir toparlanma ve uzun dönem kalkınma mücadelesine bırakacak. Haiti, insanların mültecilerden farklı olmadığı çadır-kentler sürecinin uzun sürmesinden kaçınılmalıdır. Peki, yüz binlerce, belki de bir milyonu aşkın yerlerinden olmuş insan nerede yaşayacak? Onlara gıda, su, sağlık hizmeti ve barınak nasıl verilmeli? Ve temel ekonomik yaşamın yeniden canlanmasına katkıda bulunmaya nasıl başlayabilecekler?

DEMOKRASİ GERİ GETİRİLDİ AMA EKONOMİ YOK EDİLDİ

Ekonomi, önümüzdeki yıllarda, çoğu ekonomik faaliyetin beş sektörde odaklanacağı basit bir yapıya sahip olacak. Küçük çiftçilerin ya da köylülerin yapacağı tarım. İmar, liman hizmetleri ve hafif imalat. Küçük ölçekli yerel ticaret. Sağlık ve eğitim dâhil amme hizmetleri... Temel mücadele, kısa dönemde yardım ile uzun dönemde imar ve kalkınmayı birleştirmek için bu beş sektörü desteklemek olacak.

İlk olarak köylü tarımını ve kırsal toplulukları canlandırmak için özel çabalar gösterilmeli. Bu, evlerinden

Jeffrey D. Sachs, Columbia Üniversitesi'nde Ekonomi Profesörü ve Yeryüzü Enstitüsü Direktörüdür.

olmuş yüz binlerce insanın köylerine dönmelerini ve çiftçilikle geçinmelerini sağlayacak. Gübre, gelişmiş tohumlar, küçük ölçekli sulama, hızlı eğitim ve yayım hizmetleri ve düşük maliyetli depolama siloları ile Haiti'nin gıda üretimi önümüzdeki birkaç yıl içinde ikiye ya da üçe katlanabilir, ülkenin sürdürülebilir olmasını ve yeni bir kırsal ekonominin oluşturulmasını sağlayabilir.

Yolların, binaların, su ve kanalizasyon sistemlerinin imarı, on binlerce, belki de yüz binlerce Haitili inşaat işçisini istihdam edecek ve şehirleri yeniden canlandıracak. Dünya Gıda Programı, köylülere kırık alanlarda daha fazla gıda üretmeleri için yardım edebilir ve daha sonra gıdayı imar projelerine yönelik "çalışma karşılığı gıda" programlarında kullanmak üzere satın alabilir.

Haiti'nin altyapısı, depremden önce zaten çok yetersizdi (bu kadar sarsıcı bir ölüm oranı da bu yüzden ortaya çıktı), artık bunun da büyük çoğunluğu enkaz haline geldi. Limanları yeniden donatmak ve yeniden bir enerji şebekesi tesis etmek de büyük ölçekli sermaye yatırımına ihtiyaç duyacak.

Toparlanmak için en azından küçük ölçekli bir imalat sektörü de gerekecek. Kapı komşusu Dominik Cumhuriyeti gibi, Haiti, bir zamanlar liman tesislerinde giysi, bezbol topu ve diğer hafif imalat sanayi malları üretimini içeren istihdam yaratmıştı. Bu işler, demokrasi yeniden yerleştirme çabalarının bir parçası olarak ABD tarafından ticaret ambargosu uygulanmaya başlandığı 1990'larda yok oldu. Demokrasi geri getirildi ama ekonomi yok edildi.

Başka ülkeler, doğal afetin ya da savaşın oluşturduğu enkazlardan yeniden doğdular, Haiti de önümüzdeki beş ila on yıl içinde aynısını yapabilir. Ancak önümüzdeki on yıl boyunca, özellikle de bunun ilk beş yılında, yeniden inşa çabalarını finanse etmek için esasen hibeler üzere uluslararası finansmana bağlı kalınmasından bir kaçış olmayacak. Dünya, Haiti için daha önce de çok büyük paralar harcamış, ancak çok etkisiz olmuştu. Bu kez doğru yapmak zorunda.

Yukarıda sayılan kilit sektörleri canlandırmak için açık bir stratejiye ihtiyaç var. Her bir sektör için belirgin bir bütçenin ve Haiti hükümeti, sivil toplum kuruluşları ve kurumsal kuruluşlar, özellikle de devletler ve uluslararası kuruluşlar ile ortaklığın ve sorumluluğun açıkça birbirine bağlandığı beş yıllık bir toparlanma stratejisi olması gerekiyor.

HAITİ'NİN TOPARLANAMASINA YÖNELİK FORMÜL

Yeniden inşa çalışmalarının başarılı olmasının ikinci anahtarı, uluslararası müdahaleyi uyumlaştırmak. Şimdiden yurt dışından belki kırk, belki daha fazla resmi kuruluş toparlanma çabalarına girişmiş durumda. Bunlara ek olarak binler değilse, yüzlerce Haitili STK bulunuyor. Haiti hükümeti ise ortaya çıkan ölüm ve yıkım ile felç olmuş durumda.

Her şeyi kapsayan bir çerçeve olması gerekiyor. Haiti'nin toparlanması için gereken yüklü harcamaları finanse etmek üzere bir tane çok bağışçılı banka hesabı olması gerekli. Uluslararası destek çabalarını koordine edecek, yüksek derecede profesyonel bir yönetici ekibi olmalı. Ve bunların hepsinin, henüz uluslararası ilgi sürerken çok kısa zamanda oluşturulması gerekiyor. Dünya, Haiti daha toparlanmaya bile başlamadan, çok yakında oluşacak bir sonraki krize doğru hareketlenecektir.

Uluslararası işbirliği ile ilgili sorunları çeyrek yüzyıldır takip ediyorum. Her bir kuruluşun kendi görevi bulunur ancak aynı zamanda işbirliği yapmak yerine yetki mücadelesine girme eğilimindedirler. Uluslararası arenada finansal vaatler manşetlere çıkmak ve fotoğraf fırsatlarını değerlendirmek için edilir ama sonunda yerine getirilmezler. Bu yüzden parayı bankada görmemiz gerekiyor ve belirgin bir liderliğe ihtiyacımız var.

Bu sürece kılavuzluk etmesi için benim adayım, Amerika Ülkeleri Kalkınma Bankası (IDB). IDB'nin Haiti'ye derin ve uzun dönemli bağlılığı ile tarım, sağlık, eğitim ve altyapı alanlarındaki mesleki uzmanlığı, işe karışacak çok sayıda kuruluşu koordine etmek için yeterli olmasını sağlıyor. İlgili alanlarda uzmanlığı bulunan, ülkedeki ve dışarıda yaşayan Haitililerden oluşan profesyonel bir yönetici ekibi ile çok yakın işbirliği içinde çalışmalılar.

Haiti'yi yeniden inşa etmek belki 10-20 milyar dolara mal olacak ve önümüzdeki on yılın büyük bir bölümünde de sürecektir. Buna hemen başlamak sayısız hayat kurtarır ve ancak hayatta kalabilecek bir toplumun daha da kötüye giden trajik bir sarmala düşmesini önler.

Etkili bir müdahalenin ilk aşaması, ilk üç ya da dört hafta, hayatta kalanları kurtarmak sonrasında gıda, su, tıp hizmetleri ve halka barınak sağlamak üzerinde yoğunlaşmalıdır. Ne Haiti ne de dünya bunun için yeterince donanımlı değil ve on binler yok yere ölecekler.

Telif Hakkı: Project Syndicate, 2009.

www.project-syndicate.org